

Hrala, Milan

Nově o Čapkovi a Bulgakovovi

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2005, vol. 54, iss. X8, pp. 230-231

ISBN 80-210-3691-5

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103301>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

subjektu k intersubjektivitě; zdá se mi poučený, ale zjištění není podle mě argumentačně zcela přesvědčivé. Duchovními motivy a symboly se zabývá **Marta Germušková** ve stati o prózách Zuzany Kuglerové-Kozičové (bible a teologická literatura); zajímavá je stať **Gabriely Mihalkové** o noetickém posunu v tématech Rudolfa Slobody 90. let 20. století (sebevražedné motivy). Prózou V. Pankovčína Polárny motýľ (1997) se zabývá **Pavol Markovič**; Dušana Mitana analyzuje **Dagmar Šajtyová** (*Hľadanie strateného autora*). Brilantní je studie **Bogumily Suwary** o Návratu Krista D. Mitany. Prózu P. Vilikovského *Posledný kôň Pompejí* (2001) analyzuje **Barbara Suchoň-Chmiel**. O zajímavých jevech pojednává také **Anna Valcerová** (Ján Gavura), přínosné jsou stati odborníka na poezii **Zoltána Rédeye** (Poetika P. Macsovszkého) a **Jaroslava Šranka** (báseň P. Macsovszkého *V nemom zúfalstve*).

Z dalších statí vybírám alespoň práci **Marty Žilkové** o tragičnosti a jinakosti v rozhlasové tvorbě a **Petra Karpinského** o slovenském comicsu 90. let 20. století.

Sborník pak stále častěji přesahuje literaturu: **Juraj Rusnák** píše o kabaretním pásmu, **Michal Tokár** o obrázkové sérii pohádek a povídek pro děti, **Alena Sedláková** o umělecké ilustraci, **Ján Sabol** o filmové adaptaci románu P. Pišťanka *Rivers of Babylon* a **Erik Markovič** o „zastřetí autora“ v slovenské literatuře 90. let. Je otázka, zda by se přístě neměli autoři soustředit jen na několik dominantních témat a pokusit se vytvořit výrazný model slovenské literatury konce minulého století, model poněkud reliéfnější a vyhocenější.

Ivo Pospíšil

NOVĚ O ČAPKOVĚ A BULGAKOVĚ

Známý ruský bohemista **Sergej Nikolskij**, který nedávno oslavil osmdesátiny a při této příležitosti ho presidium ČAV odměnilo vysokým vyznamenáním, oceňujícím jeho celoživotní bohemistickou práci, vydal zajímavou a objevnou studii o dvou velkých postavách evropské literatury XX. století *Nad stranicami antiutopij K. Čapka a M. Bulgakova* (nakladatelství INDRÍK, Moskva 2001, str. 174 + fotofilohy).

Vykládá a upřesňuje zde své dřívější názory na Čapkovu tvorbu utopicko-fantastického charakteru, hledá paralely u Bulgakova, s velkou přesností se snaží zjistit, nakolik je možné, že Bulgakov alespoň některé Čapkovy knihy znal (nejspíše prostřednictvím A. Tolstého) a vůbec sleduje osobitost a v jistém směru i blízkost jejich způsobu práce v tomto žánru. Jelikož u Čapka nenalezl jediný doklad jakéhokoliv ohlasu na Bulgakova, usuzuje, že ho vůbec neznal, a tím více se dostává na cestu úvah o obecných momentech literárního vývoje meziválečného období, které se projevují v dílech autorů, jejichž společenské zařazení, estetický profil a skoro vše ostatní je odlišné. To vše nejsou jen domněnky a hypotézy, ale velice pečlivě, do detailu doložená tvrzení, která nevyvolávají pochybnosti. Tyto detaily ovšem umožňují podpořit obecné soudy, odhalit stále naléhavěji žádaná konstatování o celkovém stylu literatury (a vůbec umění) XX. století, k němuž literárněvědný výzkum zvolna směřuje.

Druhý důležitý moment knihy je spojen s výkladem skrytých a zašifrovaných motivů. Autor se

dotýká různých oblastí, ale nejvíce pozornosti věnuje zakódovaným jménům. U Čapka jsou to většinou známé věci, které sám Nikolskij už dříve popsal, přínos studie je ve výkladu takových jmen u Bulgakova. Ruská literární historie již shromáždila jisté množství případů, kdy za jménem literární postavy je skryta skutečná osobnost politického či kulturního života. Nikolskij toto vše shrnuje a kriticky posuzuje, ale přidává i své vlastní objevy.

Asi nejdůležitější je jeho pokus vysvětlit zakódovaná jména z hlásek, která nemusejí ve jménu literární postavy následovat za sebou v přesném pořádku jako u skutečné osobnosti, ale jsou seřazena jiným způsobem – přehozením, vynechávkami, přesmyčkami, opakováním atd. Tak například podle některých okolností (vnější podoba, způsob života, prorocký charakter kázání, spolupráce se sovětskými úřady) se autor studie domnívá, že pod jménem Otce Arkadije v románu *Mistr a Markéta* se skrývá satirický portrét tehdejšího metropolitě Alexandra Vveděnského, podezřelého ze spolupráce s orgány bezpečnosti při konfiskaci církevního zlata. Důkaz spatřuje v tom, že příslušná pasáž textu „je doslova prošíta fetězy hlásek, opakujících ve stejném pořadí hlásky jména Vveděnského. Doslova jakoby se ve vlnách tyto hlásky valily: VED...DN..., VD...EN..., VVE...DE..., V...VD...EN...N...S...K...I..., VE..., VED...“

Podobně zakódovaná nachází jména Lenina, Trockého, Lunačarského, Rykova, Tomského, Bucharina, Majakovského, Gorkého a dalších obecně známých osobností.

Zvláštní poznámku zaslouží jméno předsedy Massolitu Berlioze. Shoda se jménem známého hudebního skladatele vyvolává nejružnější dohady, neboť v rovině vyprávění, založeném na životním materiálu Moskvy 30. let, je to jediné jméno, takto otevřeně shodné. Jak Nikolskij upozorňuje, dosavadní bádání vedlo k závěru, že zde možná působilo Berliozovo autorství *Fantastické symfonie* s tématem ďábelského plesu, které i v *Mistrovi a Markétě* má významné místo. Jiní uvažovali o tématu Fausta a Markětky u Berlioze vůbec atd.

Nikolskij přichází se zcela originálním výkladem, podle něhož v postavě Berlioze je zpodoběn Lenin. Zakódování hlásek zde pochopitelně nepřipadá v úvahu, proto zde nastupuje obsáhlý rozklad motivického charakteru, úvaha o postavení Berlioze ve struktuře díla a různé další momenty, které tvrzení podpiřejí. Čtenář měl poznat, že jde o Lenina z celé řady různorodých a vlastně nesouvislých fakt, takže domyslet se pravého smyslu této postavy je možné jen za určitých předpokladů. Připomeňme zajímavý a dosti pádný doklad, který autor studie pro potvrzení své teze uvádí. V archivních pramenech totiž objevil, že Bulgakov v určité fázi práce na románu

chtěl dát svému hrdinovi, s nímž se čtenář setkává na prvních stránkách knihy, což jistým způsobem ovlivňuje vnímání dalšího textu, jméno Čajkovskij. Pak ovšem svůj názor změnil, podle Nikolského proto, že Čajkovského jméno po otci je Iljič, což by byl příliš otevřený náznak. Změnil proto příjmení a použil náznak jemnější – Michail Alexandrovič, což kopíruje jméno bratra Mikuláše II., velkoknížete Michaila Alexandroviče. To umožňovalo jen vzdálené a jemné paralely mezi predestinovaným panovníkem a skutečným budoucím vládcem Ruska pro ty, kteří jsou schopni se hlouběji zamyslet nad vztahem textu a reality.

Nikolského vývodu jsou skutečně originální, a jak sám autor píše, nemusejí být vždy plně oprávněné. Otevírají však cestu k dalším úvahám o jiných možnostech, než jsou dosavadní výklady, což je velmi užitečné. Kdo se s Bulgakovem jen trochu hlouběji seznámil, ten ví, že jeho dílo je mnohovrstevné a struktura jeho jednotlivých textů (a zvláště *Mistra a Markěty*) připomíná mikroskopicky obraz velmi složitého krystalu. Nahlédnout do něho co nejhluběji může být jen a jen ku prospěchu věci.

Milan Hrala

POLONICA SLOVACA 1990-2002

Aktivní Slovensko-poľská komisia humanitných vied Ministerstva školství SR v Bratislave vydala potrebou bibliografi knižných prekladů polské literatury do slovenštiny za zhruba jedno uplynulé desetiletí *Polonica Slovaca 1990–2002* (vydavateľstvo LUFEMA, Bratislava 2004). Bibliografie (její autorkou je Jannila Gerbcová) obsahuje 183 položek ze všech vydavatelských oborů. Publikaci uvádí text předsedy Slovensko-polské komise humanitních věd, profesora Komenského univerzity, Jozefa Hvišče Prekladateľská recepcia poľskej literatúry v rokoch 1990-2002. Obsahuje zajímavá čísla (např. v daném období vyšlo 12 knih poezie, 17 prózy, 45 literatury pro děti a mládež, 55 náboženské literatury či 29 literární vědy, jazykovědy, estetiky a umění), ale především zhodnocení skladby těchto prekladů.

Jak Hvišče píše, snížil se sice počet prekladů (v důsledku změněných ekonomických podmínek

po roce 1989), ale přibýlo titulů společensky a umělecky potřebných i čtenářsky atraktivních. Jde např. o širokou paletu náboženské literatury, která byla v minulém režimu omezována (mj. díla K. Wojtyły), o stěžejní knihy autorů jako jsou v próze J. Andrzejewski, M. Bratny, T. Konwicki, M. Kuncwiczowa, Cz. Miłosz, E. Stachura ad., v poezii J. Baran, M. Grzeźczak, Z. Herbert, E. Lipska, W. Szymborska, J. Twardowski, K. Wojtyła, A. Zagajewski aj., v dramatu zejména S. Mrozek a S. I. Witkiewicz, o chybějící např. skautskou literaturu, o Tatarkiewiczovy Dějiny estetiky, o mnohá díla filozofická atd.

Potřebnou publikaci doplňují rejstřík autorů a jejich děl, děl bez uvedení autora, překladatelů, autorů doslovů, sestavovatelů a editorů, děl bez uvedení překladatele, vydavatelství, vydavatelských organizací a společností a závěrečný všeobecný rejstřík jmen (autorkou rejstříků je Edita Hviščová).

Ludvík Štěpán